

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΪΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οί έρευνηταί τῆς ιστορίας τῆς Ἡπείρου ἐπεκτείνουν συνήθως τὰς ἐρεῦνας των μέχρι τοῦ ἔτους 167 π.Χ., ὅτε ἡ χώρα κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον συμβαίνει νὰ εἶναι ἐλλιπέστατα γνωστὴ ἡ Ἡπειρωτικὴ ἱστορία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀναπληρώσωμεν τὴν ὑφισταμένην ἔλλειψιν ἀνελάβομεν νὰ πραγματευθῶμεν εἰς σειρὰν ἄρθρων τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ πρῶτον τῆς σειρᾶς, προσπαθοῦμεν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς δύο ἐρωτήματα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου: 1) Πότε ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπετέλεσεν αὐτοτελῆ Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν; 2) Ποῖοι ἦσαν οἱ διοικηταί καὶ οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου;

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 27 π.Χ., ὅτε ὁ Αὐγούστος διεμοίρασε μετὰ τῆς συγκλήτου τὸ Κράτος, αἱ Ρωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι διεχωρίσθησαν εἰς αὐτοκρατορικὰς καὶ συγκλητικὰς. Ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητός των αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἐπαρχίαι διεκρίνοντο εἰς ὑπατικὰς, στρατηγικὰς καὶ ἐπιτροπικὰς. Οἱ ἀνθύπατοι (proconsules) καὶ οἱ ἀντιστράτηγοι (propraetores), οἱ ὁποῖοι ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος (legati Augusti), διόκουν τὰς μεγάλας καὶ πλουσίας ἐπαρχίας, ἐνῶ οἱ ἐπίτροποι (procuratores) - διοικηταί προΐσταντο τῶν ἀγόνων καὶ μικρῶν. Οἱ ἐπίτροποι - διοικηταί (τοὺς ὀνομάζομεν δὲ οὕτω, διότι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη τάξις ἐπιτρόπων ἀσκούντων οἰκονομικῆς φύσεως καθήκοντα) ἀναλόγως τῶν ἀποδοχῶν των διεκρίνοντο εἰς sexagenarii, centenarii καὶ ducenarii, ἐλάμβανον δηλαδὴ ἐτήσιον μισθὸν 60.000 HS (σηστερτίων), 100.000 HS καὶ 200.000 HS ἀντιστοίχως.

Ἡ Ἡπειρος ὡς μικρὰ τὴν ἔκτασιν καὶ ἄγονος αὐτοκρατορικὴ ἐπαρχία διωκεῖτο ὑπὸ ἐπιτρόπων - διοικητῶν. Οἱ ἐπίτροποι οὗτοι προήρχοντο, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίτροποι - διοικηταί, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰππέων (equites), καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦσαν centenarii. Παραθέτομεν κατάλογον τῶν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς ἐπιτρόπων - διοικητῶν τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων τῆς Ρωμαϊκῆς διοικήσεως, χρονολογικῶς συντεταγμένον. Τοιοῦτους καταλόγους διοικητῶν τῶν Ρωμαϊκῶν

ἐπαρχιῶν κατήρτισαν πλείστους οἱ A. Stein, Ed. Groag, E. Ritterling κ.ά., εἶναι δὲ χρησιμώτατοι, καθ' ὅσον ἀποτελοῦν βασικὸν βοήθημα διὰ τὸν ἐρευνητὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαρχίας, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ διὰ τὸν μελετητὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Δυστυχῶς ἐλάχιστα μόνον ὀνόματα ἐπιτρόπων - διοικητῶν τῆς Ἡπείρου γνωρίζομεν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καθίσταται δυσχερὴς ἡ συναγωγή ἀσφαλῶν συμπερασμάτων περὶ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν. Ἰδιαιτέραν προσπάθειαν καταβάλλομεν πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὅποιον διώκησαν οἱ ἐν λόγῳ ἐπίτροποι τὴν Ἡπειρον. Ὡς εἶναι φυσικόν, ἐξετάζομεν πρωτίστως τὴν δρᾶσιν τῶν ἀνδρῶν τούτων ὡς διοικητῶν τῆς Ἡπείρου, ἀναφέρομεν ἡμῶς καὶ τὰ λοιπὰ ἀξιώματα τοῦ *cursus honorum*, ἵνα παρουσιάσωμεν ὠλοκληρωμένην τὴν προσωπικότητα αὐτῶν. Ἐδῶ ἀκολουθοῦμεν κυρίως τὸν H. G. Pflaum, τοῦ ὁποῦ αἱ ἐργασίαι (*Essai sur les procurateurs equestres*, Paris 1950, καὶ *Les carrières procuratoriennes equestres*, Paris 1960) διεφώτισαν τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ *cursus honorum* τῶν ἱππέων ζητήματα. Ἐκτὸς τῶν ἐπιτρόπων - διοικητῶν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα τριῶν ἀκόμη κατωτέρων ὑπαλλήλων τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Οὗτοι ἦσαν ἀπελεύθεροι τοῦ αὐτοκράτορος (*Augusti liberti*) καί, ὡς δεικνύουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν (Θεοπρέπης, Κάλλιστος, Μνηστήρ), ἦσαν ἴσως Ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Οἱ δύο πρῶτοι ἐξ αὐτῶν ἤσκουν οἰκονομικῆς φύσεως καθήκοντα εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἡπειρον καὶ Ἀχαΐαν ταυτοχρόνως, τοῦτο δὲ πιθανὸν σημαίνει ὅτι, παρὰ τὴν ἴδρυσιν αὐτοτελοῦς ἐπαρχίας, ἡ Ἡπειρος ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ κοινὴν μετὰ τῆς Ἀχαΐας τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν. Ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διηρέθη ἡ Ἡπειρος εἰς δύο Ἐπαρχίας, τὴν Νέαν καὶ τὴν Παλαιάν, ὁ δὲ διαχωρισμὸς οὗτος διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους¹.

1. Διὰ τὰ συχνότερον ἀναφερόμενα εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον βιβλία χρησιμοποιοῦ τὰς κάτωθι βραχυγραφίας:

AE = L'Année Épigraphique (εἰς Revue Archéologique).

Dessau = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae*.

Domaszewsky, R.O. = A. von Domaszewsky, *Die Rangordnung des römischen Heeres*, εἰς *Bonner Jahrbücher*, Heft 117 (1908).

ESAR = T. Frank, *Economic Survey of Ancient Rome*.

Hirschfeld = O. Hirschfeld, *Die kaiserlichen Verwaltungsbeamten bis auf Diocletian*, Berlin 1963 (ἐκδ. γ').

Pflaum = H. G. Pflaum, *Les Carrières Procuratoriennes Equestres sous le Haut-Empire Romain*, Paris 1960.

Philippson - Kirsten, II, 1 = A. Philippson - E. Kirsten, *Die griechischen Landschaften. Band II, Teil 1: Epirus und der Pindos*, Frankfurt am Main 1956.

PIR = *Prosopographia Imperii Romani*.

Syll.³ = W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptionum Graecarum* (ἐκδ. γ').

Α' Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 27 π.Χ. ὁ Αὐγούστος διήρσεσε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς αὐτοκρατορικὰς καὶ συγκλητικὰς, ἡ Ἀχαΐα ἀπετέλεσεν αὐτοτελῆ συγκλητικὴν ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία περιέλαβεν ἐπίσης καὶ τὴν Ἑπείρον¹. Οὕτως ὁ Τάκιτος κατὰ τὸ ἔτος 17 μ.Χ. ἀναφέρει² τὴν Νικόπολιν, τὴν σημαντικωτέραν πόλιν τῆς Ἑπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ὡς πόλιν τῆς Ἀχαΐας. Τὴν ἐποχὴν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραφε τὴν Γεωγραφικὴν Ὑφήγησιν ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (138 - 161)³, ἡ Ἑπείρος ἦτο ἤδη αὐτοτελὴς ἐπαρχία διοικουμένη ὑπὸ ἐπιτρόπου Καίσαρος (procurator Augusti) καὶ περιλαμβάνουσα ἐπίσης τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Ἀμφιλοχίαν, ὡς καὶ τὰς νήσους Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Λευκάδα, Ζάκυνθον καὶ Ἰθάκην⁴.

Κατ' ἀκολουθίαν τίθεται τὸ ἐρώτημα, πότε ἀκριβῶς συνέβη ἡ μεταβολὴ αὕτη. Σχετικῶς ὑπάρχει μεγάλη διαφωνία τῶν ἱστορικῶν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν δέχονται ὅτι τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ Νέρωνος⁵, ἄλλοι δὲ ἐπὶ Βεσπασιανοῦ⁶, ἐνῶ ἄλλοι τοποθετοῦν τὴν σύστασιν τῆς νέας ἐπαρχίας εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀντωνίνων⁷.

«Ὁ Νέρων», λέγει ὁ Horowitz⁸, «δὲν ἠλευθέρωσεν ὀλόκληρον τὴν παλαιὰν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀχαΐας, ἀλλὰ μόνον τὴν κυρίως Ἑλ-

1. Δίων Κάσσιος 53, 12, 4 (Boissevain II, σελ. 422): καὶ ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς Ἑπείρου..., πβ. Στράβων 17, 25 (840): ἐβδόμην δ' Ἀχαΐαν μέχρι Θεσσαλίας καὶ Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνανίων καὶ τινῶν Ἑπειρωτικῶν ἔθνων, ὅσα τῇ Μακεδονίᾳ προσώριστο. Περὶ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Στράβωνος, ὡς καὶ τῆς προσθήκης τοῦ μὴ μετὰ τὸ ὅσα ὑπὸ τοῦ Liegle, πβ. Hiller von Gaertringen, RE, VI (1936), στ. 134 (ἐν λ. Thessalia). S. Accame, Il Dominio Romano in Grecia, Roma 1946, σελ. 110, σημ. 6.

2. Χρονικά 2, 53, 1: apud urbem Achaiae Nicopolim...

3. Κατὰ τὸν F. Bunbury (A History of Ancient Geography, New York, II², 1959, σελ. 547) ἡ Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις ἐγράφη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 150 - 160 μ.Χ.

4. Πτολεμαίου, Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις 3, 13 (14).

5. Hirschfeld, σελ. 372. A. Horowitz, Le principe de création des provinces procuratoriennes, εἰς Revue de Philologie 13 (1939) 230 - 231. H. Pflaum, Essai sur les procurateurs equestres, Paris 1950, σελ. 43.

6. J. Marquardt, Röm. Staatsverwaltung, Leipzig 1881, σελ. 331. G. Hertzb erg (μετάφρ. Καρολίδου), Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Κυριαρχίας, Ἀθήναι 1902, τόμ. Β', σελ. 146, σημ. 38. Weynand, RE, VI (1909), στ. 2657 (ἐν λ. Flavius).

7. Ἐπὶ Τραϊανοῦ: Th. Mommsen, Römische Geschichte, Berlin 1894, V⁴, σελ. 234, σημ. 1. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ: Larsen, ESAR, IV (1938) 439. Ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς: Wenzel, RE, I, 1 (1894), στ. 194 (ἐν λ. Achaia).

8. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 230.

λάδα, ἐπειδὴ αὕτη μόνον ἦτο ἡ ἰδεώδης πατρὶς τῶν πολιτικῶν του ὀνεύρων. Ἄλλ' ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία Ἀχαΐα περιελάμβανεν ἐπίσης καὶ τὴν Ἡπειρον. Διατὶ ὅμως νὰ ἀπελευθερώσω καὶ τὴν τραχεῖαν Ἡπειρον, διηρωτήθη καθ' ἑαυτὸν ὁ Νέρων. Καὶ πράγματι δὲν ἀπλευθερώθη τότε ἡ Ἡπειρος ὁμοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀπετέλεσεν αὐτοτελεῆ ἐπιτροπικὴν ἐπαρχίαν, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέκτα ἡ κυρίως Ἑλλάς τὴν αὐτονομίαν της». Ἡ ὑπόθεσις ὅμως τῆς ἐπὶ Νέρωνος ἰδρύσεως τῆς ἐπαρχίας ἔρχεται εἰς καταφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πράγματα, καθ' ὅσον: 1) Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀκριβῶς τῆς Ἀκραϊφίας¹, τὴν ὁποίαν προσάγει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του ὁ Horowitz καὶ ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὸν ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἐκφωνηθέντα ἐν Κορίνθῳ λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκηρύσσετο ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος (28 Νοεμβρίου τοῦ 67 μ.Χ.), ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι τῆς ἐλευθερίας θὰ τύχουν πάντες οἱ τὴν Ἀχαΐαν² καὶ τὴν ἕως νῦν Πελοπόννησον κατοικοῦντες Ἑλληνας (στ. 12 - 13). Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν στ. 25, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πόλεις μὲν γὰρ καὶ ἄλλοι ἠλευθέρωσαν ἡγεμόνες [Νέρων δὲ μόνος κα]ὶ ἐπαρχίαν. 2) Ὁ Σουητώσιος εἰς τὸν βίον τοῦ Νέρωνος³ ὁμοίως ἀναφέρει ὅτι ἀποχωρῶν ὁ Νέρων ἐκ τῆς Ἀχαΐας provinciam universam libertate donavit... 3) Ἐπίσης ὁ Παυσανίας⁴ ἀναφερόμενος εἰς τὰ αὐτὰ γεγονότα λέγει ὅτι καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων ἀφίησιν ἀπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ρωμαίων.

Αἱ λέξεις πάντες οἱ... Ἑλληνας, provincia universa καὶ ἀπάντων σαφῶς δεικνύουν ὅτι ὁ Νέρων ἐχορήγησεν τὴν αὐτονομίαν εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἑλληνας τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀχαΐας. Ἐὰν ἐξηρεῖτο ἡ Ἡπειρος ἢ ἄλλη περιοχὴ τῆς ἐπαρχίας, ἔπρεπε, νομίζομεν, νὰ ἀναφέρεται εἰς τὰς πηγὰς, τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει.

Ἀλλὰ καὶ οἱ δεχόμενοι ὅτι ἐπὶ Βεσπασιανοῦ ἰδρύθη ἡ ἐπαρχία τῆς Ἡπέρου, στηρίζουν τὴν γνώμην των ἐπὶ ἀπλῆς εἰκασίας, ὡς ἄλλωστε ἀναφέρουν καὶ οἱ ἴδιοι⁵. Πῶς εἶναι δυνατὸν ἐξ ἄλλου νὰ μὴ ἀναφέρῃ

1. IG, VII, 2713 (= Syll.³, 814).

2. Διὰ τοῦ γεωγραφικοῦ ὅρου Ἀχαΐα νοεῖται ἡ ἐπαρχία ὅλη, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἰδιαίτερας μνείας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἐκ τῆς Ἀκραϊφίας τῆς Βοιωτίας, δηλαδὴ ἐκ πόλεως ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου εὐρισκομένης.

3. 24, 2.

4. 7, 17, 3.

5. Marquardt, ἐνθ' ἄνωτ. «Es ist eine wahrscheinliche Vermutung». Weynand, ἐνθ' ἄνωτ. «die Provinz (δηλ. ἡ Ἀχαΐα) wurde wahrscheinlich durch Vespasian verkleinert». Hertberg (μετάφρ. Καρολίδου), ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Β', σελ. 146, σημ. 38: «πιθανώτατα τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἀχαΐας».

τοῦτο ὁ Σουητώνιος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν βίον τοῦ Βεσπασιανοῦ¹ λεπτομερῶς ἀπαριθμεῖ τὰς πόλεις καὶ τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι στερηθεῖσαι τῆς αὐτονομίας μετεβλήθησαν εἰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ; Ἐξηκολούθει ἄρα καὶ ἐπὶ Βεσπασιανοῦ νὰ συναποτελῇ ἡ Ἠπειρος μετὰ τῶν λοιπῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος ἐνιαίαν ἐπαρχίαν, τὴν τῆς Ἀχαΐας, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ὡς ἐνιαία ἀναφέρεται ἡ Ἀχαΐα εἰς τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Σουητωνίου.

Ὑπολείπεται ἡ γνώμη τῶν δεχομένων ὅτι ἡ σύστασις τῆς νέας ἐπαρχίας ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀντωνίνων. Ἐκ τούτων ὁ Mommsen ἐκφέρει ἀπλῶς τὴν γνώμην ὅτι «τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ἢ Ἠπειρος μετὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἀπετέλεσεν αὐτοτελεῆ ἐπαρχίαν»², οὐδὲν ὅμως ἐπιχείρημα προσάγει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του.

Διὰ τῆς παραθέσεως σχετικῶν μαρτυριῶν θὰ δεῖξωμεν ὅτι πράγματι ἐπὶ Τραϊανοῦ συνεστήθη ἡ ἐπαρχία τῆς Ἠπειροῦ. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 103 καὶ 108 ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἀχαΐαν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ὁ πραίτωρ Μάξιμος³ ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ αὐτοκράτορος ad ordinandum statum liberarum civitatum. Τὰ περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μαξίμου εἰς Ἀχαΐαν γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας Πλινίου τοῦ νεωτέρου⁴, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Μάξιμος ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σπάρτην. Ἄλλ' εἰς τὸν Μάξιμον, τὸν διορθωτὴν (corrector)⁵ τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς Ἀχαΐας ἀναφέρεται καὶ διατριβὴ τοῦ Ἐπικτήτου⁶, ἐκ τῆς ὁποίας πληροφοροῦμεθα ὅτι οὗτος ἐπεσκέφθη ἐπίσης καὶ τὴν Κασσιόπιαν⁷ τῆς Ἠπειροῦ, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ὁποίας εὐ-

1. 8, 4: «Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam et Comagenen... in provinciarum formam redegit».

2. Ἐνθ' ἄνωτ. V¹, σελ. 234, σημ. 1.

3. Οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ Sex. Quinctilius Valerius Maximus, πβ. PIR, III, σελ. 117, ἀρ. 23 (ἐν λ. Quinctilius). H a n s l i k, RE, XXIV, 1 (1963), στ. 985 - 986 (ἐν λ. Quinctilius, ἀρ. 24), πβ. R. S y m e, Tacitus, Oxford 1958, σελ. 84, σημ. 1. Περὶ τοῦ χρόνου ἀποστολῆς τοῦ Μαξίμου, πβ. E d. G r o a g, Jahreshfte des österr. archäol. Instituts 21/22, 1922 - 1924, Beiblatt, σελ. 441, μετὰ τῆς σημ. 56.

4. Ἐπιστολαί 8, 24, 2 - 4. Ἀνάλυσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐπιχειρεῖ ὁ F. Z u c k e r, Plinius Epist. VIII, 24 — ein Denkmal antiker Humanität, εἰς Philologus 84 (1929) 209 - 232.

5. Ὁ Μάξιμος εἶναι ὁ πρῶτος εἰς ἡμᾶς γνωστὸς διορθωτὴς ἐλευθέρων πόλεων, πβ. A. v o n P r e m e r s t e i n, εἰς RE, IV, 2 (1901), στ. 1646 (ἐν λ. corrector).

6. Ἀρριανοῦ, Ἐπικτ. διατριβαί 3, 7.

7. Τὸ κείμενον ἔχει Κασσιόπη, διὸ καὶ τινες ἐνόμισαν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐν Κερκύρα πόλεως Κασσιόπης (πβ. W. O l d f a t h e r, Epictetus, τόμ. Β', σελ. 50,

ρίσκειτο ἡ Νικόπολις, ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς Ἡπείρου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Βεβαίως εἰς τὴν διατριβὴν ταύτην λέγεται ὅτι ὁ Μάξιμος ἔπλευσε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος εἰς τὴν Ἡπειρον μετὰ τοῦ υἱοῦ του, τὸν ὁποῖον παρέδωκε πρὸς φοίτησιν εἰς τὴν ἐν Νικοπόλει σχολὴν τοῦ Ἐπικτήτου. Ἀναφέρεται ὁμοίως συγχρόνως εἰς αὐτὴν ὅτι ὁ Μάξιμος μετέβη εἰς τὴν Ἡπειρον ὡς *κριτής τῶν Ἑλλήνων ἔχων κωδίκελλον τοῦ Καίσαρος*, ἐκ τοῦ ὁποῖου σαφῶς προκύπτει ὅτι οὗτος ἐπεσεκέφθη τὴν Νικόπολιν δι' ὑπηρεσιακοὺς πρωτίστως λόγους, ἐπειδὴ δηλαδὴ αὕτη ὡς πόλις ἐλευθέρᾳ¹ ἐνέπιπτεν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν καθιζόντων του ὡς *διορθωτοῦ*. Ἐὰν ἡ Νικόπολις ἀνῆκεν εἰς ἄλλην ἐκτὸς τῆς Ἀχαΐας ἐπαρχίαν, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν θὰ ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μαξίμου, ἐφ' ὅσον οὗτος εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς *διορθωτῆς* τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς ἐπαρχίας μόνον ταύτης. Ἡ Νικόπολις ἄρα ἐξηκολούθει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νὰ ὑπάγεται εἰς τὴν Ἀχαΐαν καί, ἐφ' ὅσον τοῦτο συνέβαινε, ἔπεται ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 103 - 108 δὲν εἶχεν ἀκόμη ἰδρυθῆ ἡ αὐτοτελής ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου.

Ἄφ' ἑτέρου ἐκ τῆς διατριβῆς 3, 4 τοῦ Ἐπικτήτου πληροφορούμεθα ὅτι οἱ Νικοπολίται προέβησαν εἰς διαμαρτυρίαν ἐντὸς τοῦ θεάτρου ἐναντίον τοῦ *ἐπιτρόπου τῆς Ἡπείρου*, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται, ἐπειδὴ ἔκριναν ὅτι οὗτος παρ' ἀξίαν ἠνόνησε κωμωδῶν τινα τοῦ θεάτρου. Ἡ μνεία τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιτρόπου τῆς Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος μνη-

σημ. 2, εἰς ἔκδ. Loeb). Οὔτε ὁμοίως περὶ αὐτῆς οὔτε περὶ τῆς ἐν Χαονίᾳ Κασσιόπης (Ἡτολεμαίου, Γεωγραφ. 3, 13 [14], 2) εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὴν διατριβὴν ἡ σχολὴ τοῦ Ἐπικτήτου, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔζησεν εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τοῦ 89 μ.Χ., ὅτε ἐξεδιώχθησαν οἱ φιλόσοφοι ἐκ τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Δομιτιανοῦ (Aulus Gellius 15, 11, 5), μέχρι περίπου τοῦ ἔτους 130 (Σπαρτιανοῦ, Βίος Ἀδριανοῦ 16, 10, πβ. W. Schmid-O. Stählin, Geschichte der Griech. Literatur, München 1911, VII°, 2, 1, σελ. 275). Ἀπίθανον ὁμοίως εἶναι νὰ νοῆ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς τὴν Κασσώπην, πόλιν εὐρισκομένην βορείως τῆς Νικοπόλεως, καθ' ὅσον αὕτη ἦτο πόλις μεσόγειος, ἐνῶ εἰς τὴν διατριβὴν ἀναφέρεται ὅτι ὁ Μάξιμος κατέπλευσεν εἰς αὐτήν. Ἐπὶ πλέον δὲ ἡ Κασσώπη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι ἀμφίβολον, ἀν ὑφίστατο ὡς πόλις, καθ' ὅσον ὁ πληθυσμὸς τῆς φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑποχρεωθῆ νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν Νικόπολιν (πβ. Σ. Δάκαρα, Πρακτικά 1952, σελ. 358 - 359 καὶ 1953, σελ. 173 - 174). Ὑπολείπεται ἄρα ἡ ἐκδοχὴ ὅτι διὰ τοῦ Κασσιόπης νοεῖται ἡ περιοχὴ τῆς Κασσωπείας, ἡ ὁποία ἐλέγετο ἐπίσης καὶ Κασσιοπαίῳ ὡς καὶ Κασσωπία (Oberhummer, RE, Suppl. IV, 1924, στ. 879 - 880, ἐν λ. Kassopia) καὶ εἰς τῆς ὁποίας τὴν περιοχὴν εὐρίσκετο ἡ Νικόπολις, Στράβων Ζ', 325, πβ. Philippson - Kirsten, II, 1, σελ. 107. Νομίζομεν δὲ ὅτι μετεχειρίσθη τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ τοῦ τῆς Νικοπόλεως, ἐπειδὴ ἦτο τοῦτο ἀρχαίωθεν γνωστὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου μᾶλλον διαδεδομένον.

1. Πβ. Ἀρριανοῦ, Ἐπικτήτου διατριβαί 4, 1, 14.

μονεύεται εἰς τὴν αὐτὴν διατριβὴν ὡς ἄρχων τῶν Νικοπολιτῶν καὶ ὡς *Καίσαρος φίλος καὶ ἐπίτροπος*, ὑποδεικνύει ὅτι ἡ διατριβὴ 3, 4 τοῦ Ἐπικτήτου ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη συσταθῆ ἡ αὐτοτελής ἐπαρχία τῆς Ἠπείρου. Ἡ ἴδρυσις ἄρα τῆς ἐπαρχίας συνέβη μεταξὺ τοῦ χρόνου συνθέσεως τῶν διατριβῶν 3, 7 καὶ 3, 4. Ἐκ τούτων γνωρίζομεν τὸν χρόνον συνθέσεως τῆς διατριβῆς 3, 7, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν, ἀναφέρεται εἰς γεγονότα τῶν ἐτῶν 103 - 108 μ.Χ. Εἰς ποίαν ὁμοίως ἐποχὴν ἀναφέρεται ἡ διατριβὴ 3, 4; Οὐδεμία δυστυχῶς ἐνδειξις ὑπάρχει. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ Ἐπικτήτος ἐζήσεν εἰς τὴν Νικόπολιν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 89 καὶ 130 μ.Χ., ἔπεται ὅτι ἡ διατριβὴ 3, 4 ἀναφέρεται εἰς γεγονότα προγε ἐστερα τοῦ ἔτους 130. Ὅθεν ἡ ἐπαρχία τῆς Ἠπείρου συνεστήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 103 καὶ 130.

Δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἔτι ἀκριβέστερον τὸν χρόνον ἰδρύσεως τῆς ἐπαρχίας; Μεταξὺ τῶν ἀξιωματῶν, τὰ ὁποῖα ἤσκησεν ὁ Cn. Cornelius Pulcher ἀναφέρεται¹ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἠπείρου. Ἡ ἐπιγραφὴ βεβαίως, εἰς τὴν ὁποίαν μνημονεύεται τὸ ἀξίωμα τοῦτο, προέρχεται ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ², ἀλλ' ὁ Cornelius Pulcher ἀναφέρεται ὡς *ἐπίτροπος Καίσαρος* καὶ εἰς ἐτέραν ἐπιγραφὴν ἐκ Τροιζῆνος τῆς ἐποχῆς τοῦ Τραϊανοῦ³. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι περιέχουν τὸ *cursus honorum* τοῦ Pulcher, μία μόνον ἐπιτροπεία ἀναφέρεται, ἔπεται ὅτι εἰς ἀμφοτέρας νοεῖται ἡ αὐτὴ, δηλαδὴ ἡ ἐπιτροπεία τῆς Ἠπείρου. Ὁ Cn. Cornelius Pulcher ἄρα ἐχρημάτισεν ἐπιτροπὸς Ἠπείρου ὄχι ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἀλλ' ἐπὶ Τραϊανοῦ⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Τροιζῆνος δὲν ἀπονέμει τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἀρίστου (*optimus*) εἰς τὸν Τραϊανόν, συνάγομεν ὅτι ἐγράφη πρὸ τοῦ ἔτους 114, ὅτε τοῦ ἀπενεμήθη παρὰ τῆς συγκλήτου ἡ προσωνυμία αὕτη⁵.

1. IG, IV, 1600, στ. 3 - 4.

2. Πβ. IG, IV, 1600, στ. 4 - 5, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Cn. Cornelius Pulcher ἦτο ἄρχων [τοῦ] *Πανελληνίου καὶ ἱερεὺς Ἀδριανοῦ Πανελληνίου*, ὁπόθεν συνάγεται ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐστήθη μετὰ τὸ ἔτος 132, ὅτε ἰδρύθη ὁ ναὸς τοῦ Πανελληνίου Διὸς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ, Πανσανίας 1, 18, 9, Δίων Κάσσιος 69, 16, 2 (Boissvain, III, σελ. 236), πβ. P. Graindor, Athènes sous Hadrien, Le Caire 1936, σελ. 52 - 53.

3. IG, IV, 795. Εἰς τοὺς στίχους 5 - 8 ἀναφέρεται ὁ Cn. Cornelius Pulcher ὡς *ἀγωνοθέτης Καισαρῶν Νερονιανῶν Τραϊανῶν Σεβαστῶν Γερμανικῶν Δακῶν*... Ἡ πλήρης ἀπαρίθμησις τῶν παρωνυμιῶν (*agnomina*) τοῦ Τραϊανοῦ δεικνύει ὅτι ζῶντος αὐτοῦ ἐστήθη ἡ ἐπιγραφὴ, πβ. τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐπιγραφῆς.

4. Ὅμοίως οἱ Groag - Stein, εἰς PIR II², σελ. 351 - 352, ἐν λ. Cornelius, ἀρ. 1424 καὶ ὁ Pflaum (ἀρ. 81) τοποθετοῦν τὴν ἐν Ἠπείρῳ ἐπιτροπείαν τοῦ Cn. Cornelius Pulcher εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Τραϊανοῦ.

5. Δίων Κάσσιος 68, 20, 4 (Boissvain, III, σελ. 209) *τά τε ἄλλα ἐφημίζετο*

‘Ο Cn. Cornelius Pulcher ἄρα ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος τῆς Ἡπείρου πρὸ τοῦ ἔτους 114 καὶ κατ’ ἀκολουθίαν ἢ ἴδρυσιν τῆς νέας ἐπαρχίας συνέβη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 103 καὶ 114 μ.Χ.

Δὲν γνωρίζομεν τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀπόσπασιν τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας καὶ τὴν σύστασιν τῆς νέας ἐπαρχίας. Ἡ ἴδρυσιν ἐν τούτοις τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου δυνατὸν νὰ συνδέεται πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μαξιμίμου εἰς τὴν Ἀχαΐαν. Τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπόσπασιν τῆς Ἀχαΐας ἀπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς εἰς τὸν αὐτοκράτορα¹, ὡς ἀκριβῶς συνέβη μὲ τὴν ἀπόσπασιν τῆς Βιθυνίας ἀπὸ τῆς συγκλήτου κατόπιν τῆς ἀποστολῆς εἰς αὐτὴν Πλινίου τοῦ νεωτέρου ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ κατὰ τὸ ἔτος 111 μ.Χ.². Ὡστε εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι τότε ἀπεχωρίσθη καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας καὶ ἀπετέλεσεν αὐτοτελεῆ ἐπιτροπικὴν ἐπαρχίαν, κατόπιν ἴσως ὑποδείξεως τοῦ ἰδίου τοῦ Μαξιμίμου³. Ἡ τοποθέτησις δὲ ἐπιτρόπου ὡς διοικητοῦ τῆς νέας ἐπαρχίας ἐξηγεῖται ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως αὐτῆς, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς, τῆς ὑποίας τὰ ἔσοδα δὲν θὰ ἐπῆρκουν βεβαίως πρὸς συντήρησιν τῆς πολυδαπάνου διοικήσεως αὐτοκρατορικοῦ ἀπεσταλμένου (legatus.)

Β' ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ - ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΚΑΙ ἌΛΟΙ ΓΥΜΝΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Cn. Cornelius Pulcher (103 - 114 μ.Χ.)⁴

PIR, II², σελ. 351 - 352, ἀρ. 1424 (ἐν λ. Cornelius). Pflaum, ἀρ. 81.

‘Ο ἐπιφανῆς οὗτος Ἐπιδαύριος ἤσκησε πλεῖστα ἀξιώματα εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀχαΐας, ὅπου ἐτιμῆθη

αὐτῷ πολλὰ ἢ βουλὴ καὶ ὀπιμον, εἴτ' οὖν ἄριστον, ἐπωνόμασεν, πβ. R. P a r i - b e n i, Optimus Princeps, II (Messina 1927), σελ. 290.

1. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ τίτλου legatus Augusti propraetore, τὸν ὅποιον ἔφερον ὁ C. Avidius Nigrinus, διοικητῆς τῆς Ἀχαΐας κατὰ τὸ ἔτος 116/7, Syll.³, 827 col. IA, στ. 1, πβ. PIR, I², σελ. 285, ἀρ. 1408 (ἐν λ. Avidius) καὶ R. L o n g d e n, Cambridge Ancient History, XI (1936), σελ. 220.

2. D e s s a u, 1024, στ. 6, πβ. R. S y m e, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 81.

3. Τὴν ἐπὶ Τραϊανοῦ ἴδρυσιν τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου ἐνισχύει τὸ γεγονός ὅτι ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐπεχειρήθη νέα τῶν ἐπαρχιῶν ἀναδιοργάνωσις, ὡς καὶ ἡ ἴδρυσιν νέων, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν εἴτε ἐκ τῶν νεωστὶ κατακτηθεισῶν χωρῶν εἴτε ἐκ τῆς διαιρέσεως τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Περὶ τῶν διοικητικῶν τούτων μεταβολῶν, ἴδε M a r q u a r d t, ἐνθ' ἄνωτ. I², σελ. 292 - 293. 314. 352. 363 καὶ R. L o n g d e n, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 220.

4. IG, IV, 795, 13 - 14 (ἐκ Τροιζῆνος): ἐπίτροπον Κίσαρος. IG, IV, 1600, 3 - 4 (= M e r i t t, Corinth VIII, 1, 80): Ἡπείρου ἐπίτροπον.

διὰ πολλῶν ἀγαλμάτων, ἀλλ' ἡμεῖς ἐνδιαφερόμεθα ὄχι διὰ τὰ ἀξιώματα ταῦτα, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ὑπηρεσίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπηρετήσεν ὡς χιλίαρχος τῆς δ' Σκυθικῆς λεγεῶνος, ἀκολούθως δὲ εἰσῆλθεν ἀπ' εὐθείας¹ εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν γενόμενος ἐπίτροπος - διοικητῆς τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου, ἀξίωμα τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε πρὸ τοῦ ἔτους 114, ὡς εἴδομεν. Τέλος ἐπὶ Ἀδριανοῦ διωρίσθη *iuridicus Aegypti et Alexandriae* (Αἰγύπτου καὶ Ἀλεξανδρείας δικαιοδότης), τοῦτο δὲ συνέβη μετὰ τὸ ἔτος 132, ἐπειδὴ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται τὸ Πανελλήνιον, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο².

Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Πλούταρχος τὴν διατριβὴν πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο³. Οἱ Groag-Stein⁴ προτείνουν ἐπίσης τὴν ταύτισιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπίτροπον ἐκεῖνον τῆς Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος ἀνωνόμως ἀναφέρεται εἰς τὴν διατριβὴν 3, 4 τοῦ Ἐπικτήτου. Καθ' ἡμᾶς ὁ Pulcher ὑπῆρξεν ἴσως ὁ πρῶτος ἐπίτροπος - διοικητῆς τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου καθ' ὅσον: α) ἡ ἐπαρχία αὕτη ἰδρῦθη μετὰ τῶν ἐτῶν 103 καὶ 114, β) ὁ Pulcher διώκησε τὴν Ἡπειρον πρὸ τοῦ ἔτους 114 καὶ γ) οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐπαρχιῶν παρέμενον συνήθως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰς θέσεις των⁵.

2. Κάλλιστος (103 - 117 μ.Χ.)⁶

Ὁ Κάλλιστος⁷ δὲν ἦτο διοικητῆς τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ κατώτερός τις ὑπάλληλος τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Ἦτο ἀπελευθέρως τοῦ Σεβαστοῦ (*Augusti libertus*), παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ διωρίσθη ὡς *a commentarius* εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἡπειρον καὶ Ἀχαΐαν. Οἱ *a commentariis*

1. Πρὶν ἀναλάβῃ ἐπίτροπος ἔπρεπε κανονικῶς νὰ ὑπηρετήσῃ προηγουμένως ὡς *praefectus alae*, πβ. Hirschfeld, σελ. 424 μετὰ τῆς σημ. 2, ὅπου ἀναφέρονται σχετικαὶ περιπτώσεις. Ὁ Pflaum ὑποθέτει «une interruption assez longue du cursus», δυνατόν ὅμως νὰ ὀφείλεται ἡ παράλειψις εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ συντάκτου, ὅπως λεπτομερῶς ἀπαριθμῆσθαι τὰ ἐν Κορίνθῳ καὶ Ἀχαΐα ἀξιώματα.

2. P. Graindor, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 52 - 53.

3. Πλούταρχου, Ἡθικά, 86 B.

4. PIR, II², σελ. 352.

5. Πβ. Hirschfeld, σ. 445 μετὰ τῆς σημ. 3.

6. CIL, III, suppl. 2, 12298 = 14203, 31 : Callistus, Aug(usti) lib(ertus), ab commentariis Epiri et Achaiae.

7. Ἐκ τοῦ ὀνόματος συνάγεται ὅτι ἦτο Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὡς ἄλλωστε συνέβαινε μὲ τοὺς πλείστους τῶν ἀπελευθέρων τῶν χρησιμοποιοιμένων εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, πβ. Ch. Lécivain εἰς Daremberg-Saglio, ἐν τῇ λ. *libertus*, IIB (1904), σελ. 1218.

δέ, οί όποιοι άλλως ώνομάζοντο και *commentarienses provinciae*¹, ήσκουν οίκονομικής φύσεως καθήκοντα εις τας έπαρχίας και ήσαν συνήθως άπελεύθεροι τοῦ αυτοκράτορος.

‘Η χωριστή μνεία τής ‘Ηπειρου και ‘Αχαΐας δεικνύει ότι ή έπιγραφή έστήθη εις έποχήν, κατά την όποιαν ειχεν ήδη άποσπασθῆ ή ‘Ηπειρος από τής ‘Αχαΐας, πιθανόν όμως εις χρόνον όχι πολύ άπομεμακρυσμένον τοῦ διαχωρισμοῦ τών δύο έπαρχιών, έφ’ όσον κοινή άκόμη ήτο ή οίκονομική αὐτῶν διαχειρίσις². ‘Εφ’ όσον δέ άποστέλλεται αυτοκρατορικός ύπάλληλος εις τας έπαρχίας, έπεται ότι κατά την έποχήν ταύτην άμφοτεροι αί έπαρχίαι έτέλουν ύπό αυτοκρατορικήν διοίκησιν. Τοῦτο όμως προκειμένου περι τής ‘Αχαΐας δις μόνον συνέβη, έπί Τιβερίου³ και έπί Τραϊανοῦ⁴. Το όνομα τής Κλαυδίας Πριμιγενίας, συζύγου τοῦ Καλλιόστου, ύποδεικνύει ότι ή έπιγραφή έγράφη εις έποχήν μεταγενεστέραν τοῦ αυτοκράτορος Τιβερίου. ‘Επομένως ή έπιγραφή έστήθη έπί Τραϊανοῦ (98 - 117), μάλιστα δέ κατά τά τελευταία έτη τής βασιλείας του, έφ’ όσον βεβαίως ή σύστασις τής έπαρχίας ‘Ηπειρου συνέβη μεταξῦ τών έτων 103 και 114 μ.Χ.⁵. ‘Η έπιγραφή πάντως είναι προγενεστέρα τοῦ ‘Αδριανοῦ (117 - 138), καθ’ όσον από τής έποχής τοῦ αυτοκράτορος τούτου οί ίππεις ήρχισαν νά άντικαθιστοῦν τοῦς άπελευθέρους εις τας δημοσίας ύπηρεσίας⁶.

1. Περὶ αὐτῶν, ἴδε A. v. P r e m e r s t e i n, εἰς RE, ἐν τῇ λ. (a) *commentariis*, IV, 1 (1901), στ. 765 (e, 13). Τὰς σχετικὰς έπιγραφάς, ἴδε εἰς τὸ έπιγραφικὸν λεξικὸν τοῦ E. de R u g g i e r o, II, 1 (1961), σελ. 540.

2. ‘Η τελευταία παρατήρησις οφείλεται εἰς τὸν K. Γ ε ρ ο γ ι ά ν ν η ν, ‘Ο ἐν ‘Ηπειρῷ Ρωμαϊκὸς σταθμὸς ad Dianam, ‘Αρχαιολ. ‘Εφημερ. 1924, σελ. 195 - 198, ὅπου διεξοδικῶς έσχολίασε τὴν έπιγραφὴν.

3. Τακίτου, Χρονικὰ 1, 76.

4. Πβ. άνωτέρω σελ. 200, σημ. 1.

5. E. G r o a g (Die römischen Reichsbeamten von Achaia bis Diocletian, Wien 1939, σελ. 168, σημ. 713) χρονολογεῖ τὴν άνωτέρω έπιγραφὴν κατά τὴν έποχὴν τοῦ Κλαυδίου ἢ τῶν Φαβίων, έπειδὴ προφανῶς δέχεται (σελ. 40) ὅτι ή έπαρχία τής ‘Ηπειρου συνεστήθη έπί Νέρωνος.

6. Σπαρτιανοῦ, Βίος ‘Αδριανοῦ 21, 2 - 4 και 22, 8. Πβ. H i r s c h f e l d, σελ. 458 - 459, και A. M. D u f f, *Freedmen in the Early Roman Empire*, Cambridge 1958, σελ. 158 και 166. Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι ὄλοσχερῶς έπαυσαν νά χρησιμοποιῶνται οἱ άπελευθέροι, έφ’ όσον και έπί ‘Αλεξάνδρου Σεβήρου (222 - 235) άκόμη συναντῶμεν τὸν άπελευθέρων Θεοπρέπη άποστελλόμενον εἰς τὰς έπαρχίας ‘Αχαΐαν, ‘Ηπειρον και Θεσσαλίαν ὡς έπίτροπον έπί τῶν πορφυρευτικῶν (πβ. Θεοπρέπης, κατωτέρω).

3. *Sex. Pompeius Sabinus* (103-128 μ.Χ.)¹

Pflaum, ἀρ. 53.

Μετὰ τὸ μοναδικὸν στρατιωτικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ὑπερέτησεν ὡς ἵππαρχος (praefectus) τῆς ala Tauriana, ὁ Σέξτος Πομπήιος Σαβίνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἐπίτροπος - διοικητὴς τῆς Ἡπείρου, ὅπου καὶ εὐρισκόμενος ἐτιμήθη δι' ἀνδριάντος ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν Φωτικησίων (ordo Photicensium) διὰ τὰς πρὸς αὐτὸ εὐεργεσίας τοῦ ἐπιτρόπου.

Τὸ cursus honorum τοῦ Σαβίνου χρονολογεῖ ὁ Pflaum μεταξὺ τῶν ἐτῶν 70 καὶ 100 μ.Χ. λαμβάνων ὡς terminus post quem τὸ ἔτος 67, ὅποτε κατὰ τὸν Horowitz² ἰδρύθη ἡ αὐτοτελὴς ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπαρχία αὕτη συνεστήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 103 καὶ 114, ὡς ὑπεστηρίζαμεν ἀνωτέρω, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς terminus post quem καὶ διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Σαβίνου. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν ἄλλην πληροφορίαν ἔχομεν περὶ τοῦ Σαβίνου³ οὐδὲ περὶ τοῦ συνεδρίου τῶν Φωτικησίων⁴, τὰ ὁποῖα ἠδύνατο νὰ μᾶς ὑποβοηθήσουν πρὸς ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν, δὲν ὑπολείπεται εἰ μὴ ἡ μνεία τῆς ala Tauriana, τῆς ὁποίας μαρτυρεῖται⁵ ἡ παρουσία εἰς τὴν Μαυριτανίαν Τυγγιτανὴν κατὰ τὰ ἔτη 88, 114 - 117 καὶ 121 - 128. Ὅθεν χρονολογοῦμεν τὸ cursus honorum τοῦ Σαβίνου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 103 - 108, ὅτε συνεστήθη ἡ ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου καὶ 121 - 128, ὅτε ἔχομεν τὴν τελευταίαν περὶ τῆς ala Tauriana μνείαν.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ μνεία τοῦ ordo Photicensium εἰς τὴν ἐπιγραφὴν, τὸ ὁποῖον ἀλλαχοῦ καλεῖται «συνέδριον Φωτικησίων»⁶ καὶ εἶναι τὸ συνέ-

1. CIL, III, Suppl. 2, 12299 : Sex(to) Po[m]peio---Sabin[o] proe(ura-tori) A[u]g(usti) Epiri, [or]do Photic(ensium)---ob m[e]rita.

2. Revue Belge de Philologie 17 (1938) 789. Revue de Philologie 13 (1939), 228 - 231.

3. Ἐκ τῶν Πομπηίων Σαβίνων γνωστὸς εἶναι μόνον ὁ ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ ἀναφερόμενος, πβ. PIR, III, ἐν λ. Pompeius, ἀρ. 490. Οὗτος πιθανὸν ἦτο σύγχρονος πρὸς τὸν ἡμέτερον Πομπήιον Σαβίνον, ἐφ' ὅσον ὁ (L. Fulvius) Aburnius Valens (PIR, III², ἐν λ. Fulvius, ἀρ. 526), πρὸς θεραπείαν τοῦ ὁποίου παρεσκεύασεν ὁ Πομπήιος Σαβίνος φάρμακον, ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ, πβ. Γαληνοῦ, Περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ γένη, 7 (τόμος II°, σελ. 1027, (ἐκδ. Kühn).

4. Αἱ περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι, πβ. Dessau, 9478 (β' ἡμισυ Γ' μ.Χ. αἰ.). Περὶ Φωτικῆς, ἴδε E. Oberhummer, RE, λ. Photike, XXI, 1 (1941), στ. 660 - 662. A. Philippson - E. Kirsten, II, 1, σελ. 102.

5. AE 1953, 74 (88 μ.Χ.). 1952, 47 (114 - 117 μ.Χ.). CIL, XVI, 73 (121 - 128 μ.Χ.). Περὶ τῆς ala Tauriana, πβ. Cichorius, RE, I (1894), στ. 1245 (λ. ala).

6. Dessau, 9478, στ. 8 - 9.

δριον τῶν ἐν Φωτικῇ δεκουριῶνων (decuriones)¹. Τοῦτο ὑποδηλοῖ τὴν ὑπαρξιν Ρωμαϊκῆς ἀποικίας ἐν Φωτικῇ, ὅν καὶ περὶ αὐτῆς οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου π.Χ. αἰῶνος ἤρχισαν ἐγκαθιστάμενοι οἱ Ρωμαῖοι ἐπιχειρηματίαι εἰς τὴν Ἡπειρον πρὸς ἐκμετάλλευσιν κυρίως τῆς ἀποδοτικῆς κτηνοτροφίας τῆς. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κικέρωνος² πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Ρωμαῖος τραπεζίτης Τίτος Πομπώνιος Ἀττικὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν Ἑλλάδα (88 - 68 π.Χ.) εἶχε προβῆ εἰς τὴν ἀγορὰν προσοδοφόρων κτημάτων πλησίον τῆς Χαονικῆς πόλεως Βουθρωτοῦ, τὸ αὐτὸ δὲ εἶχον πράξει καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ρωμαῖοι ἐπιχειρηματίαι, τοὺς ὁποίους ὁ Κικέρων ὀνομάζει Epirotici homines³. Σχετικὰς πληροφορίας λαμβάνομεν ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ de re rustica τοῦ Οὐάρρωνος, τὸ ὁποῖον εἶναι διάλογος περὶ κτηνοτροφίας, εἰς τὸν ὁποῖον πρωτεύουσαν θέσιν καταλαμβάνουν οἱ ἐν Ἡπειρῷ Ρωμαῖοι γαιοκτήμονες, οἱ συνηπειρωῶνται, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ συγγραφεὺς⁴, ἄνδρες εὐποροὶ, προερχόμενοι κυρίως ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰππέων καὶ διαθέτοντες σημαντικὰ χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὰς ἐν Ἡπειρῷ ἐπιχειρήσεις των. Πλὴν τῶν μεμονωμένων τούτων ἐγκαταστάσεων Ρωμαίων ἐπιχειρηματιῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἰδρῦθησαν πλεῖσταὶ Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι εἰς τὴν Ἡπειρον, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστὰί εἰς ἡμᾶς εἶναι: τὸ Βουθρωτόν⁵, τὸ Δυρράχιον⁶, ἡ Βουῦλλις⁷, ἡ Ἀδριανούπολις⁸, πιθανὸν δὲ καὶ τὸ

1. Περὶ αὐτῶν, ἴδε K ü b l e r, RE, IV, 2 (1901), στ. 2319 - 2352 (ἐν λ. decuriones, 1). Τὸ συνέδριον τῶν δεκουριῶνων ὑποδηλοῦται εἴτε διὰ τοῦ ordo decurionum εἴτε ἀπλῶς διὰ τοῦ ordo, πβ. K ü b l e r, ἐνθ' ἄνωτ. στ. 2322 καὶ K ü b l e r, RE, XVIII, 1 (1939), στ. 930 (ἐν λ. ordo).

2. Ἐπιστ. πρὸς Ἀττικόν 1, 5, 7.

3. Αὐτόθι 1, 13, 1, πβ. καὶ Philippson-Kirsten, II, 1, σ. 253. J. Hatzfeld, Les Trafiquants Italiens dans l'Orient Hellénique, Paris 1919, σελ. 62 - 64.

4. Οὐάρρωνος, περὶ Γεωργ. 2, 5, 1.

5. Κικέρωνος, Ἐπιστ. πρὸς Ἀττικόν 16, 16, 4 - 5. Ἡ ἀποικία ἰδρῦθη μὲν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐνισχύθη δὲ διὰ νεωτέρων ἀποίκων ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, πβ. M. Grant, From Imperium to Auctoritas, Cambridge 1946, σελ. 9 καὶ 269 - 270.

6. Ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, Δίων Κάσσιος 51, 4, 6 (Boissevain, II, σελ. 356), πβ. M. Grant, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 275 καὶ 279.

7. Πλινίου, Φυσ. Ἱστ. 4, 35: colonia Bullidensis, πβ. CIL, III, 600, στ. 11.

8. Ἱεροκλέους, Συνέκδημος 651, 8. Ἀργότερον μετωνομάσθη εἰς Ἰουστινιανούπολιν, Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων 4,1, πβ. Philippson-Kirsten, II, 1, σελ. 253 καὶ 286, σημ. 47. A. Jones, The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford 1940, σελ. 66.

Ἄκτιον¹. Εἰς ταύτας δὲ πρέπει νὰ προστεθῆ καὶ ἡ Φωτική, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς.

4. A. *Ofellius Maior Macedo* (175 - 185 μ. X)²

PIR, II, σελ. 432, ἀρ. 57 (ἐν λ. Ofellius). Stein, RE, XVIII (1937), στ. 2042 - 2043 (Ofellius ἀρ. 12). Pflaum, ἀρ. 112.

Κατόπιν ψηφίσματος τῆς βουλῆς τῶν Νικοπολιτῶν ὁ Μνηστήρ ἔστησεν ἀνδριάντα πρὸς τιμὴν τοῦ Ofellius, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε βοηθός, ὅτε οὗτος διώκει ὡς ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἡπείρου. Ἡ ὡς ἄνω ἐπιγραφή, ἡ ὁποία εἶχεν ἀναγραφῆ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀνδριάντος, παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ *cursus honorum* τοῦ διοικητοῦ. Ὁ Ofellius ἀρχίζει τὴν στρατιωτικὴν του ὑπηρεσίαν ὡς *praefectus* (ἐπαρχος) *cohortis VI praetoriae*, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὑπηρετεῖ ὡς *tribunus militum* (χιλίαρχος) τῆς *legio I^a Minervia*, ἡ ὁποία ἤδρευεν εἰς τὴν κάτω Γερμανίαν³. Ἀκολούθως ὁ Ofellius εἰσέρχεται εἰς τὴν διοικητικὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἐπίτροπος - διοικητὴς τῆς Ἡπείρου, κατόπιν δὲ διορίζεται ἐπίτροπος⁴ τῆς ἐπαρχίας Πόντου καὶ Βιθυνίας καὶ τέλος ἀναλαμβάνει ἐπίτροπος ἀπὸ τῶν ἀπολαύσεων⁵ (*a voluptatibus*) τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὁ Pflaum τοποθετεῖ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ofellius εἰς τοὺς χρόνους τοῦ

1. Πλινίου, Φυσ. Ἱστ. 4, 5: *colonia Augusti Actium*. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἄκτιου πρὸς τὴν Νικόπολιν, ἡ ὁποία βεβαίως ἦτο πόλις Ἑλληνικὴ ἀπολαύουσα ἐλευθερίας καὶ ἀνεισφορίας, πβ. E. K u h n, *Über die Entstehung der Städte der Alten*, Leipzig 1878, σελ. 413 - 421 (ἰδίᾳ 414 - 415).

2. CIG, II, σελ. 983, ἀρ. 1813^b (= Dessau, 8849): *Ἔλαφ Ὀφελ[λ]ίω Μ[α]μ[ω]ρί[ν] Μακεδό[ν]... ἐπιτρόπῳ Σε[β]ασ[τ]οῦ Ἡπείρου*.

3. Πβ. W. K u b i t s c h e k, RE, XII, 2 (1925), στ. 1420, (ἐν λ. *legio*). Ἡ ἀνάληψις τῆς διοικήσεως τῆς *cohors praetoria* ὑπὸ τοῦ Ofellius, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπαρχος (*praefectus*), παρέχει δυσκολίας, ἐπειδὴ τὴν διοίκησιν ταύτης ἀνελάμβανον χιλίαρχοι (*tribuni militum*), πβ. S t e i n, ἐνθ' ἄνωτ. καὶ P f l a u m, ἐνθ' ἄνωτ.

4. Ὅχι ἐπίτροπος - διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας, ἀλλ' ἐπίτροπος ἀσκῶν οἰκονομικῆς φύσεως καθήκοντα, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς συγκλητικὰς ἐπαρχίας ἠσκοῦντο ὑπὸ τοῦ *quaestor*, πβ. A. S c h o e n e m a n n, *De Bithynia et Ponto Provincia Romana*, Gottingae 1855, σελ. 43.

5. Ἐκτὸς τῆς γραφῆς: ἀπολαύσεων (L e B a s, *Voyage Archéologique*, II, ἀρ. 1076) παρεδόθη καὶ ἡ γραφή: ἀπολύσεων (L e a k e, *Travels in Northern Greece* III [1835], σελ. 492, σημ. 2), τὴν ὁποίαν ἐσφαλμένως ἐκλαβὼν ὡς ἀπολύσεων συνεπέρανεν ὁ H i r s c h f e l d, σελ. 18, σημ. 4 τῆς α' ἐκδ.: ἀπο[τ]μ[υ]μ[ύ]σεων. Εἰς τὴν β' ἐκδοσιν, σελ. 296, σημ. 3, συνεπλήρωσεν ὁ H i r s c h f e l d: ἀπο[κρί]σεων (*a responsis*), ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐπίτροπος ἀπὸ τῶν ἀποκρίσεων ἀλλαχοῦ δὲν ἀπαντᾷ, ἐκφράζει καὶ περὶ τῆς συμπληρώσεως ταύτης ἀμφιβολίας.

Ἀδριανοῦ (117 - 138). Πρὸς τοῦτο ἐστηρίχθη εἰς προσωπογραφικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς, ὡς ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος δέχεται¹. Συγκεκριμένως ἀναφέρει ὅτι ὁ ἡμέτερος Ofellius κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο πρόγονος οἰκογενείας συγκλητικῶν τοῦ τέλους τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος, τῆς ὁποίας γνωρίζομεν δύο γενεάς. Ἡ πρώτη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ Ofillius Macedo², ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ Ofillius Valerius Macedo, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτὸν ἦτο υἱὸς τοῦ προηγούμενου καὶ ἀναφέρεται ὡς curator alvei Tiberis κατὰ τὸ ἔτος 198³ καὶ ὡς quindecimvir sacris faciundis κατὰ τοὺς ἑκατονταετηρικοὺς ἀγῶνας τοῦ ἔτους 204 μ.Χ.⁴. "Ὅτι ὑπῆρχε βεβαίως συγγένεια μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων Ofillii Macedones εἶναι πολὺ πιθανόν⁵. Ποία ὅμως ἀκριβῶς ἦτο αὕτη, δὲν γνωρίζομεν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπάρχει, ὡς πρὸς τοῦτο, διαφωνία τῶν λογίων. Οὕτω κατὰ τὸν Lambertz⁶ ὁ Ofillius Macedo καὶ ὁ Ofillius Valerius Macedo ὑπῆρξαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει μίᾳ μόνον γενεᾷ χωρίζει τὸν ἡμέτερον Ofellius ἀπὸ τὸν Ofillius Valerius Macedo, ὁπότε ἡ δρᾶσις τοῦ πρώτου συμπίπτει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161 - 180)⁷. Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ λάβωμεν ἐνδείξεις τινὰς περὶ τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον ἔζησε καὶ ἔδρασεν ὁ A(ulus) Ofellius Maior Macedo. Οὕτως ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν (στ. 6 - 7) ὅτι οὗτος ἀπεστάλη ἐπίτροπος τῆς ἐπαρχίας Πόντου καὶ Βιθυνίας. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἠδύνατο νὰ συμβῇ μόνον εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἐπαρχία διετέλει ὑπὸ αὐτοκρατορικῆν διοίκησιν, ἔπεται ὅτι ὁ Ofellius ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Βιθυνίας, ὅτε αὕτη ἦτο αὐτοκρατορικὴ ἐπαρχία. Πότε ὅμως ἦτο αὐτοκρατορικὴ; Ἀρχικῶς βεβαίως ἡ ἐπαρχία ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς τὴν σύγκλητον (27 π.Χ.)⁸,

1. Πβ. τὰς λέξεις probablement, peut-être (P f l a u m, ἀρ. 112, τέλος).

2. CIL, XV, 7504. PIR, II, σελ. 432, ἀρ. 56. Περὶ τῶν τύπων Ofellius-Ofillius, ἴδε W. S c h u l z e, Zur Geschichte lateinischer Eigennamen, Berlin 1904, σελ. 451 - 452.

3. CIL, VI, 31555 (= D e s s a u, 5934).

4. CIL, VI, 32329, 31. 32327, 13. 32332, 4. PIR, III, σελ. 359, ἀρ. 72.

5. Ἡ πιθανὴ συγγένεια τοῦ ἡμετέρου Ofellius πρὸς τοὺς λοιπούς, ὡς καὶ ἡ ἐκ Σαμνίου προέλευσις τῶν Ofellii (πβ. CIL, IX, 2591. 2599) καθιστοῦν μᾶλλον ἀπιθανόν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ P f l a u m (ἀρ. 112, τέλος), κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἡμέτερος Ofellius ἦτο Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐπειδὴ ἤρξε τὰ ἀξιώματά του εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

6. RE, XV (1955), στ. 53, ἀρ. 226 (ἐν λ. Valerius).

7. Ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ δρᾶσις τοῦ Ofillius Valerius Macedo ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔτη 198 - 204, ἡ δὲ γενεὰ ὑπολογίζεται εἰς 30 - 33 ἔτη.

8. Δίων Κάσσιος, 53, 12, 4 (Boissevain II, σελ. 422).

ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ὅμως Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ ἐδέχθη κατὰ περιστάσεις αὐτοκρατορικοὺς διορθωτὰς (*correctores*) καὶ λογιστὰς (*curatores*). Οὗτοι ὅμως ἦσαν ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἡ δὲ ἐπαρχία δὲν ἔγινεν ὀριστικῶς αὐτοκρατορικῆ, εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ ἔτος 164/5, ἥτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὥστε τὸ ἔτος τοῦτο πρέπει, νομίζομεν, νὰ ληφθῇ ὡς *terminus post quem* διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ofellius εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπαρχίαν¹. Ἀφ' ἐτέρου, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρακάλλα (211 - 217) ἤρχισαν νὰ ἀποστέλλωνται ἀνθύπατοι (*proconsules*) εἰς τὴν ἐπαρχίαν², ἔπεται ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐπεστράφη αὕτη εἰς τὴν σύγκλητον. Ἐπομένως ἡ ἐπαρχία τοῦ Πόντου καὶ τῆς Βιθυνίας διετέλεσεν ὑπὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλεγχον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 165 καὶ 211 καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὰ ἔτη ταῦτα πρέπει νὰ ἀναχθῇ ἡ ἐν Βιθυνίᾳ δρᾶσις τοῦ Ofellius. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεστάλη ὁ Ofellius εἰς τὴν Ἡπειρον πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς τὴν Βιθυνίαν, φρονοῦμεν ὅτι διόκησε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161 - 180) ἢ ἴσως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Κομμόδου (180 - 192). Ὅθεν χρονολογοῦμεν τὴν ἐν Ἡπείρῳ παραμονὴν τοῦ Ofellius μεταξὺ τῶν ἐτῶν 175 καὶ 185.

5. Μνηστήρ (175 - 185 μ. Χ.)³

Ὁ Μνηστήρ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπελεύθερος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἡπείρου A(ulus) Ofellius Maior Macedo ἀνδριάντα κατόπιν σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς βουλῆς τῶν Νικοπολιτῶν, ἕνεκα τῶν πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν τοῦ ἐπιτρόπου. Ὁ Μνηστήρ

1. Κατὰ τὸν Δίωνα Κάσιον (69, 14, 4, Boissevain II, σελ. 234) ὁ Ἀδριανὸς μετέτρεψε τὸ 134/5 τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Βιθυνίας εἰς αὐτοκρατορικὴν παρὰχωρήσας ἀντ' αὐτῆς εἰς τὴν σύγκλητον τὴν Παμφυλίαν· πβ. A. Schoene-man n, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 41, σημ. 1. Ὁ Brandis ὅμως ὑπεστήριξεν (RE, III, 1 [1899], στ. 529) ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Δίωνος Κασσίου ἀναφέρεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ ὄχι τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐφ' ὅσον τέσσαρες τοῦλάχιστον *proconsules* διόκησαν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Βιθυνίας ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς, ὡς καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ἡ δὲ γνῶμη του ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, πβ. D. M a g i e, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton 1950, σελ. 662 καὶ 1532 - 1533, σημ. 7, ὅπου καὶ αἱ σχετικαὶ πηγαὶ μετὰ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας.

2. M a r q u a r d t, *Römische Staatsverwaltung*, Leipzig 1881, I² σελ. 354, μετὰ τῆς σημ. 2, ὅπου ἀναφέρονται καὶ αἱ σχετικαὶ ἀρχαῖαι μαρτυρίαι.

3. CIG, II, σελ. 983, ἀρ. 1813^b (= D e s s a u, 8849): *Μνηστήρ, Σεβαστοῦ ἀπελ/εῦθε/ρος, βοηθὸς αὐτοῦ, κατὰ τὸ [ψή]φισμα τῆς βουλῆς, τὸν ἴδιον εὐεργέτην.*

ὕπῆρξε βοηθὸς τοῦ Ofellius, ὅτε οὗτος διώκει ὡς ἐπίτροπος - διοικητῆς τὴν Ἡπειρον, ἐπομένως ἦτο κατώτερος ὑπάλληλος τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν δὲν ἀναφέρεται βεβαίως τὸ εἶδος τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερον, εἶναι ὅμως γνωστὸν¹ ὅτι βοηθοὶ τοῦ διοικητοῦ ἐπαρχίας ἦσαν οἱ tabularii, οἱ commentarienses provinciae, οἱ adjuutores, οἱ librarii, οἱ notarii κ.ά., ὥστε καὶ ὁ Μνηστήρ προσέφερε μίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων². Διὰ τὴν ἐν ἀρχῇ χρονολογίαν, πβ. A(ulus) Ofellius Maior Macedo.

6. Θεοπρέπης (222 - 235 μ. Χ.)³

Friedländer, Sittengeschichte Roms, IV * (Leipzig 1924), σελ. 53 - 55.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴ ἀναγράφει κατ' ἀντίστροφον σειρὰν τὸ *cursus honorum* τοῦ Θεοπρέπου⁴, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπελευθέρως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (222 - 235). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οὗτος διωρίσθη ἐπόπτης ἐπὶ τῶν χρυσταλλίνων ἀγγείων, τῶν πολυτίμων δηλαδὴ ὑαλίνων σκευῶν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐτοποθετήθη ἐπόπτης ἐπὶ τῶν χρυσῶν αὐτοκρατορικῶν πορπῶν (*fib(u)lae*), μετὰ δὲ ταῦτα ἐπόπτης ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ αὐτοκράτορος (*tricliniarcha*). Κατόπιν διηύθυνεν ὡς ἐπίτροπος δύο μεγάλα αὐτοκρατορικὰ κτήματα, τὸ *saltus Domitianus* καὶ τὰ *praedia Galliana*⁵. Ἀκολούθως διωρίσθη *procurator a mandatis*, δηλαδὴ προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας

1. E. G r o a g, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 167 - 168, πβ. H i r s c h f e l d, σελ. 457 - 465.

2. Ἄν ἡ λέξις *βοηθὸς* τῆς ἐπιγραφῆς ἀποδίδῃ τὸ *adjutor* τῆς Λατινικῆς, ὁ Μνηστήρ ὑπρέτησεν ὡς *adjutor procuratoris Augusti provinciae*, πβ. H a b e l, RE, I (1894), στ. 365, (ἐν λ. *adjutor* IIIa).

3. CIL, III, 536, 1 - 7 (= D e s s a u, 1575) : Theoprepen ... Aug(usti) lib(ertum) proc(uratorem) domini n(ostri) M(arci) Aur(elii) Severi Alexandri ... provinciae Achaïae et Epiri et Thessaliae rat(ionis) purpurarum...

4. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ *Θεοπρέπιος*. Τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ὑποδεικνύει ἴσως Ἑλληνικὴν τὴν προέλευσιν τοῦ ἀπελευθέρου (πβ. Κάλλιστος, σ. 201, σημ. 7). Ἄν καὶ ἀπελευθέρως ὁ Θεοπρέπης καὶ ἂν καὶ ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νὰ χρησιμοποιοῦνται οἱ ἵππεῖς (*equites*) εἰς τὰς τοιαύτας διοικητικὰς θέσεις (πβ. H i r s c h f e l d, σελ. 458 - 459 μετὰ τῆς σημ. 1. D u f f, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 158 καὶ 166), ἤσκησεν ἐν τούτοις πλεῖστα σημαντικὰ ἀξιώματα, γεγονὸς τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι ἔχαιρεν οὗτος τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐφ' ὅσον τιμᾶται ὑπὸ τῆς βουλῆς τῶν Κορινθίων, συνάγομεν ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν πορφυρικῶν τῶν ἐπαρχιῶν Ἀχαΐας, Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ἀξίωμα τοῦ Θεοπρέπου.

5. Περὶ αὐτῶν, ἴδε H i r s c h f e l d, σελ. 125, μετὰ τῆς σημ. 1, καὶ 133 μετὰ τῆς σημ. 3.

ἐκείνης τῶν ἀνακτόρων, ἡ ὁποία μετεβίβαζεν εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐπαρχιῶν τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ ἀξίωμα τοῦ procurator ab ephemeride, τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ κατέλαβεν, ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν ἀνωτέρα ἐπιγραφὴν καὶ συνεστήθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, κατ' ἀπομίμησιν προφανῶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου τὰς ἐφημερίδας, τὸ ἡμερολόγιον δηλαδὴ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγράφοντο καθ' ἑκάστην τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ἐκστρατείας, συνέτασεν Εὐμένης ὁ Καρδιανός. Τέλος ὁ Θεοπρέπης διωρίσθη ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν πορφυρευτικῶν (procurator rationis purpurarum) εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἀχαΐαν, Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν, δηλαδὴ προϊστάμενος τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐργαστηρίων τῆς πορφύρας, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν εἰς τὰς χώρας ταύτας.

Κατὰ τὸν Hirschfeld¹ ὁ Ἀλέξανδρος Σεβήρος, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὸν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν πορφυρευτικὴν ἐργασίαν² ὑπῆρξεν ἴσως ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος συνέστησε τὴν ratio purpurarum καὶ ἔδωκε πρὸς πώλησιν τὴν εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργαστήρια κατασκευαζομένην πορφύραν. Ἡ τοποθέτησις δὲ ἰδιαιτέρου ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν πορφυρευτικῶν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἐξηγεῖται βεβαίως ἐκ τοῦ ὅτι ἤκιμαζεν εἰς αὐτὰς ἡ ἄλιεία τῶν πορφυρῶν, ὡς καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς πολυτίμου χρωστικῆς ὕλης, τῆς πορφύρας, ἡ ὁποία ἐλαμβάνετο ἐξ αὐτῶν. Καὶ περὶ μὲν τῆς Ἀχαΐας καὶ Θεσσαλίας³ ἔχομεν πλείστας πληροφορίας, ἐνῶ περὶ τῆς Ἡπείρου στερούμεθα σχετικῶν μαρτυριῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπαρχία τῆς Ἡπείρου περιελάμβανεν ἐπίσης καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, εἰς δὲ τὴν Νικόπολιν ἤκιμαζεν ἡ ἄλιεία τῶν ἰχθύων⁴, ὥστε καὶ τῶν πορφυρῶν ἡ ἄλιεία καὶ ἐπεξεργασία φαίνεται ὅτι ὁμοίως ἠὲδοκίμουν, ὁ δὲ διορισμὸς τοῦ Θεοπρέπου ὡς ἐπιτρόπου ἐπὶ τῶν πορφυρευτικῶν καὶ τῆς Ἡπείρου ἐπιβεβαιοῖ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην⁵.

1. Σελ. 308, σημ. 3.

2. Historia Augusta, βίος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου 40, 6, πβ. J. Marquardt, Privatleben der Römer, Leipzig 1886 (β' ἔκδ.), σελ. 514 - 515.

3. Τὰς σχετικὰς μαρτυρίας, ἴδε εἰς J. Marquardt, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 512-513, καὶ εἰς Daremberg - Saglio, ἐν τῇ λ. Purpura IV, I (1905), σελ. 775 (ἄρθρον τοῦ M. Besnier).

4. Πβ. Ἀωνόμου, Ἐξήγησις ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐθνῶν (ἔκδ. Gothofredus, 1628), σελ. 30: ἡ πόλις Νικόπολις, ἡ ἰχθύων πολλῶν θαλασσίων εὐπορεῖ, ὥστε μισεῖν τὸ εἶδος βλέποντα τοσοῦτο. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος. Πβ. ἐπίσης καὶ Πλουτάρχου, Συμποσ. Προβλήματα 4, 4, 2 (667E).

5. Εἰς τὴν Ἡπειρον διεξήγετο ἐπίσης ἐμπόριον τοῦ Τυμφαϊκοῦ γύψου, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιοῖτο πρὸς λεύκανσιν τῶν ἐνδυμάτων, Πλινίου, Φυσ. Ἰστ. 35, 198, πβ. Θεοφράστου, Περὶ λίθων, 64. H. Blümmner, Technologie und Terminologie, Leipzig 1912, I², σελ. 176.

7. *L. Titinius Clodianus* (δλίγω πρὸ τοῦ 244 - 249 μ.Χ.)¹

PIR, III, σ. 327, ἀρ. 190 (ἐν λ. Titinius). Pflaum, ἀρ. 331 (bis) καὶ 292.

Ἄφοῦ ὑπηρετήσεν ὁ Λεύκιος Τιτίνιος Κλωδιανὸς τὴν στρατιωτικὴν τοῦ ὑπηρεσίαν, περὶ τῆς ὁποίας συνοπτικῶς μόνον πληροφοροῦμεθα κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς², εἰσῆλθεν εἰς τὴν διοίκησιν, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς γραμματεὺς (a commentariis) τοῦ συνεδρίου, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθηντο οἱ praefecti praetorio, ἀκολούθως δ' ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος εἰς διαφόρους ἐπαρχίας. Καὶ πρῶτον μὲν διώκησεν ὡς ἐπίτροπος - διοικητὴς τὴν Ἡπειρον³, μετὰ ταῦτα δὲ τὰς Παραθαλασσίας Ἀλπεῖς. Ἐν συνεχείᾳ ἀπεστάλη ἐπίτροπος τῶν τελωνείων τῆς Ἀσίας καὶ Βιθυνίας⁴ καὶ ἀκολούθως διώκησεν ὡς ἐπίτροπος - διοικητὴς τὴν Κάτω Μοισίαν. Ποίαν ἀκριβῶς ἐπιτροπεῖαν ἤσκησεν ἐν Νουμιδίᾳ, ὅπου ἐν συνεχείᾳ μετέβη, δὲν γνωρίζομεν, πιθανὸν ὅμως ἦτο αὕτη ἢ α *frumentis*⁵. Ἡ ἐν Γαλατίᾳ ἐπιτροπεῖα, ἢ ὁποία ἀφεώρα καὶ πάλιν εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων, ἦτο τὸ τελευταῖον ἀξίωμα τῶν 100 χιλιάδων σηστερτίων, καθ' ὅσον αἱ ἐν συνεχείᾳ δύο ἐπιτροπεῖαι, τὰς ὁποίας ἀνέλαβεν, ἦσαν τῶν 200 χιλιάδων σηστερτίων. Ἦσαν δὲ αὗται: ἢ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν, ὡς καὶ ἢ ἐπιτροπεῖα τοῦ *ludus magnus*, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Pflaum διαβλέπει τοὺς χιλιετηρικοὺς ἀγῶνας τοὺς τελεσθέντας τὸ 247 ὑπὸ τῶν δύο Φιλίππων. Περὶ τὸ τέλος τῆς σταδιοδρομίας τοῦ ἐχρημάτισε πιθανὸν ὁ *L. Titinius* ἑπαρχος (praefectus) Αἰγύπτου, ἐφ' ὅσον βεβαίως οὕτως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Τιτιανὸν Κλωδιανόν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς

1. *Dessau*, 9490, στ. 1 - 6: *L(ucio) Titinio Clodiano ... praesidi et proc(uratori) prov(inciae) Epiri ...* CIL, VIII, 8328 (Addenda, σελ. 968): *praesidi et proc(uratori)[prov(inciae) Epiri ...]*.

2. Ἀναφέρεται μόνον ἢ *quarta militia*, περὶ τῆς ὁποίας, ἴδε *Domszewski*, R.O., σελ. 131. *E. Birley*, *Roman Britain and the Roman Army*, Kendal 1953, σελ. 148 - 149.

3. Περὶ τοῦ τίτλου *praeses et procurator*, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκρισιν τῶν ἐπιτρόπων - διοικητῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ τῶν συνήθων ἐπιτρόπων τῶν ἀσκούντων οἰκονομικῆς φύσεως καθήκοντα, πβ. *Hirschfeld*, σελ. 385 - 386. *H. Pflaum*, RE, XXIII, 1 (1957), στ. 1267 - 1269 (ἐν λ. *procurator*).

4. Συγκεκριμένως ἀπεστάλη ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ἐλλιμενίου (*portorium*), τοῦ δασμοῦ δηλαδὴ, τὸν ὁποῖον κατέβαλλον τὰ εἰσερχόμενα εἰς τοὺς λιμένας τῶν ἐν λόγῳ ἐπαρχιῶν πλοῖα. Ὁ δασμὸς οὗτος ἀνήρχετο εἰς τὸ 1/40 ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων (ἦτοι εἰς 2 1/2 τοῖς ἑκατόν), ἐντεύθεν δὲ καὶ ἢ ὀνομασία τοῦ φόρου τούτου *quadragesima* (ἐνν. *pars*), πβ. *Hirschfeld*, σελ. 77 - 81.

5. Κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ *Pflaum*, ἀρ. 331 (bis).

τοὺς P(apyri) Oxy(rhynchi), τόμ. XII, ἀρ. 1468, στ. 28. Ὁ Birley¹ χρονολογεῖ τὴν δευτέραν ἐπιγραφὴν, ἡ ὁποία ἐστήθη ὑπὸ τοῦ C. Pomponius Saturninus, actarius τῆς ala Panno(niorum), καθ' ὃν χρόνον εὐρίσκετο ὁ Clodianus εἰς τὴν Νουμιδίαν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 238 καὶ 253, ὅποτε εἶχεν ἀποστρατευθῆ ἡ λεγεών III^a Augusta, καθ' ὅσον ἦτο ἀδύνατον νὰ συνυπάρχη ἐν Νουμιδίᾳ ἡ ala Panno(niorum), δηλαδὴ ἕλη ἱππέων ἀνήκουσα εἰς τὰ Auxilia, ἐνῶ συγχρόνως ἤδρευεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν λεγεών. Ὁ Clodianus ἄρα ὑπηρέτησεν ἐν Νουμιδίᾳ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 238 καὶ 253 καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν CIL, VIII, 83, 29, ἔπου τιμᾶται ἡ σύζυγος, ὁ υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Clodianus, ἀναφέρονται δύο Αὐγουστοὶ, οἱ ὅποιοι προφανῶς εἶναι οἱ δύο Φίλιπποι (244 - 249)², ἔπεται ὅτι ὁ Clodianus ὑπηρέτησεν ὡς ἐπίτροπος - ἀντικαταστάτης τοῦ διοικητοῦ τῆς Νουμιδίας (procurator provinciae Numidiae partes praesidis agentis) περὶ τὰ ἔτη 244 - 249. Ἐπειδὴ δὲ διώκησε τὴν Ἡπειρον πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς Νουμιδίαν, χρονολογοῦμεν τὴν ἐν Ἡπείρῳ ἐπιτροπείαν του πρὸ τῶν ἐτῶν 244 - 249³.

8. Aelius Aelianus (267 - 284 μ. X.)⁴

PIR, I², σελ. 20, ἀρ. 129. Pflaum, ἀρ. 357.

Ἐφ' ὅσον ὁ Αἴλιος Αἰλιανὸς τιμᾶται ὑπὸ τοῦ ἐν Φωτικῇ συνεδρίου τῶν decuriones⁵, ἔπεται ὅτι τὸ ἐν Ἡπείρῳ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου - διοικητοῦ ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ἀξίωμα τοῦ cursus honorum τοῦ Αἰλιανοῦ. Τὰ ἀξιώματα ἄρα αὐτοῦ ἀναγράφονται εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν κατ' ἀντίστροφον σειρὰν⁶, κατὰ χρονολογικὴν δὲ σειρὰν ὑπῆρξαν τὰ ἐξῆς:

1. The governors of Numidia, A. D. 193 - 268, εἰς JRS 40 (1950) 67 (ἀνω).

2. Τοῦτο πιστοῦται ἐκ τῆς ἀπαλείψεως τοῦ δευτέρου g καὶ ἡ ἐκ τῶν λέξεων Aug[g](ustli) n[n](ostri) τῆς CIL, VIII, 8329, στ. 7, λόγῳ βεβαίως τῆς damnatio memoriae.

3. Ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς ἐν Ἡπείρῳ ἐπιτροπείας καὶ τῆς ἐν Νουμιδίᾳ μεσολαβοῦν πολλαὶ ἐπιτροπεῖαι, συνάγομεν ὅτι ὁ Clodianus ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἡπειρον πολὺ πρὸ τῆς ἐν Νουμιδίᾳ ἀποστολῆς του. Ἡ διάρκεια ἀσκήσεως τῶν ἀξιωματῶν τούτων δὲν ἦτο βεβαίως καθωρισμένη, ἠδύνατο ὅμως ἐνίοτε νὰ παραταθῆ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, πβ. H i r s c h f e l d, σελ. 445 - 448. Τὸ cursus honorum τοῦ Clodianus ἐξετάζει ἐπίσης ὁ A. S t e i n, Die Legaten von Moesien, Budapest 1940, Diss., σελ. 114.

4. D e s s a u, 9478: Τῷ κρατίστῳ Αἰλίῳ Αἰλιανῷ δουκην(ναρίῳ) ἐκ π[ρω]τη-πτόρων, ἐπιτρόπῳ τῆς Ἡπείρου καὶ Πανοσιῶν.

5. Περὶ αὐτῶν ἴδε ἀνωτέρω σελ. 204, σημ. 1.

6. Πβ. Domaszewski, R.O., σελ. 190.

Censitor τῆς ἐπαρχίας Νωρικοῦ, ἐπίτροπος (procurator) ἐν Ἰταλίᾳ, πιθανὸν τῆς vicesima hereditatum ἢ τῆς familiae gladiatorum, ἀξίωμα ἀποφέρον ἐτήσιον μισθὸν 60 χιλιάδων σηστερτίων¹. Ἐπίτροπος τῶν ὀρυχείων ἀργύρου εἰς τὰς δύο Παννονίας², ἀξίωμα ἀποφέρον 100 χιλιάδας σηστερτίους. Καὶ τέλος ἐπίτροπος - διοικητῆς τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου, ἀξίωμα ὁμοίως τῶν 100 χιλιάδων σηστερτίων κατὰ τὸν Domaszewski³.

Τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιγραφῆς ἀναφερόμενον ἀξίωμα τοῦ ducenarius ex protectoribus, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῆ ὡς στρατιωτικόν, δὲν εἶναι πράγματι ἀξίωμα, ἀλλ' ἀπλοῦς τιμητικὸς τίτλος⁴, ὁ ὁποῖος μᾶς ὑποβοηθεῖ μάλιστα εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ cursus honorum τοῦ Αἰλιανοῦ. Οὐδὲ ἦτο δυνατόν ἄλλωστε ὁ Αἰλιανός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλοῦς vir egregius (κράτιστος)⁵ νὰ λάβῃ ἐτήσιον μισθὸν 200 χιλιάδων σηστερτίων καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σταδιοδρομίας του. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 267 ἀναφέρεται ὡς τιμητικὸς ὁ τίτλος τοῦ δουκηναρίου⁶, ἔπε-

1. Αὐτόθι, σελ. 167 h καὶ l. P f l a u m, ἀρ. 357 (ἀρχή).

2. P f l a u m, ἀρ. 164 (bis), ἀρ. 357 (ἀρχή).

3. D o m a s z e w s k i, R.O., σελ. 154, πβ. P f l a u m, Essai sur les procurateurs equestres, Paris 1950, σελ. 43. Ἀντιθέτως ὁ H o r o w i t z (Revue Belge de Philol. 17 [1938] 789) ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἐπίτροπος - διοικητῆς τῆς Ἡπείρου, ὡς ἄλλωστε καὶ ὅλοι ἐν γένει οἱ ἐπίτροποι - διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, ἦσαν ducenarii. Πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν συνδέσας ἐσφαλμένως τὸν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιγραφῆς τιμητικὸν τίτλον τοῦ δουκηναρίου ἐκ πρωτηκτόρων πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐν Ἡπείρῳ ἐπιτρόπου, πβ. P f l a u m, ἀρ. 357.

4. Ἐὰν εἶχε πράγματι ὑπηρετήσῃ ὡς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος (protector Augusti), θὰ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «ἐκ πρωτήκτορος» καὶ ὄχι «ἐκ πρωτηκτόρων», ὅπως ἀναφέρεται, πβ. P f l a u m, ἀρ. 357, μετὰ τῆς σημ. 20. Ἡ ἰδιότης τοῦ protector, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 250 μ.Χ. ἀπενεμήθη εἰς τοὺς ἑκατοντάρχους καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν πραιτωριανῶν, ἐπεξετάθη μετὰ τῶν ἐτῶν 267 - 270 καὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τῶν λεγεώνων, πβ. J. M a r q u a r d t, Römische Staatsverwaltung, Leipzig 1884, II², σελ. 609 - 611. Περὶ τῶν protectores ἐν γένει, ὡς καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτοὺς προβλημάτων, πβ. T h. M o m m s e n, Gesammelte Schrifte, Berlin 1913, VIII, σελ. 419 - 446 (protectores Augusti), μετὰ καταλόγου τῶν γνωστῶν protectores· πβ. ἐπίσης R. G r o s s e, Römische Militärgeschichte, Berlin 1920, σελ. 13 - 15 καὶ 138 - 143 (κυρίως διὰ τοὺς μετὰ τὸν Διοκλητιανὸν χρόνους).

5. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου οἱ ἵππεῖς (equites) οἱ κατέχοντες δημοσίας θέσεις εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν διοίκησιν διεκρίνοντο ἀναλόγως τοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον κατεῖχον, εἰς viri eminentissimi (ἄνδρες ἐξοχώτατοι), viri perfectissimi (ἄνδρες διασημότατοι) καὶ εἰς viri egregii (ἄνδρες κράτιστοι), πβ. T h. M o m m s e n, Römisches Staatsrecht, Basel 1952, III³, σελ. 565.

6. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀναφέρεται ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιστράτηγος Αἴλιος Φαῦστος

ται ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἐπιγραφὴ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους τούτου. Ἐφ' ἑτέρου ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι προγενεστέρα τοῦ Διοκλητιανοῦ (284 - 305), ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν ὡς ἐνιαία ἢ ἐπαρχία τῆς Ἑπείρου, ἡ ὁποία μετὰ τὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου διηρέθη εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Ἑπείρου¹. Κατ' ἀκολουθίαν ὁ Αἰλιανὸς διώκησε τὴν Ἑπειρον μετὰ τῶν ἐτῶν 267 καὶ 284².

Γ' Ἡ ΗΠΕΙΡΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΝ

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὅτε ἐπεχειρήθη νέα διαίρεσις τῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Ἑπειρος διηρέθη εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν Νέαν καὶ τὴν Παλαιάν (Epirus Nova, Epirus Vetus)³. Καὶ ἡ μὲν Νέα Ἑπειρος ἔχουσα πρωτεύουσαν τὸ Δυρράχιον περιέλαβε τὸ Νότιον τμήμα τοῦ ἀρχαίου Ἰλλυρικοῦ, ἡ δὲ Παλαιὰ ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Νικόπολιν διετήρησε περίπου τὴν ἑκτασιν τῆς πρώην ἐπαρχίας Ἑπείρου μετὰ τῶν

ὡς δουκηνάριος (P. Oxy. XVII, 2130, στ. 16 - 17), ἀν καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἐπιστράτηγος ἦτο procurator sexagenarius, πβ. Domaszewski, R.O., σελ. 165, μετὰ τῆς σημ. 2 (ὅπου αἱ πηγαί).

1. Πβ. κατωτέρω σημ. 3.

2. Ἐὰν ὁ ἡμέτερος Αἰλιὸς Αἰλιανὸς εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν νικητὴν τῶν Βαβαρῶν Mesegnenses (CIL, VIII, 21486 = Dessau, 4495), τότε ὁ Αἰλιὸς Αἰλιανὸς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς σταδιοδρομίας του διώκησε ὡς praeses τὴν ἐπαρχίαν τῆς Mauritania Caesarensis. Τὴν ταύτισιν προτείνει ὁ A. Stein (PIR, I², σελ. 20, ἀρ. 129), ὁ δὲ Pflaum (ἐνθ' ἄνωτ.) δεχόμενος ταύτην χρονολογεῖ τὴν ἐν Μαυριτανίᾳ παραμονὴν τοῦ Αἰλίου Αἰλιανοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἡ χρονολογία τοῦ Pflaum εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον πιθανή, καθ' ὅσον τὸ ἀξίωμα τοῦ praeses τῆς Mauritania Caesarensis ἦτο τῶν 200 χιλιάδων σηστερτίων (Domaszewski, R.O., σελ. 150) καὶ ἐπομένως ἀνέλαβε τοῦτο, ἀφοῦ προηγουμένως ἤσκησε τὰ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Φωτικῆς ἀναγραφόμενα ἀξιώματα, τὰ ὁποία ἦσαν τῶν 60 καὶ τῶν 100 χιλιάδων σηστερτίων.

3. Περὶ τῆς διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἴδε W. Seston, Dioclétien et la Tétrarchie, Paris 1946, σελ. 295 - 351. Αἱ δύο ἐπαρχίαι τῆς Ἑπείρου ὑπήχθησαν εἰς τὴν ὅην διοίκησιν τῶν Μοισιῶν, ἡ ὁποία περιέλαβε τὰς ἐν Ἑυρώπῃ Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας. Ὁ διαχωρισμὸς οὗτος τῆς Ἑπείρου ἀναφέρεται τὸ πρῶτον εἰς τὸν Laterculus Veronensis (σελ. 249, ἔκδ. Seeck), ὁ ὁποῖος παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸν πίνακα τῶν Ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν κατατεταγμένων κατὰ διοικήσεις μετὰ τὴν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Διοκλητιανοῦ. Περὶ τοῦ χρόνου συντάξεως τοῦ Laterculus Veronensis, πβ. Seston, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 327, μετὰ τῆς σημ. 4, ὅπου παρατίθεται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

νήσων Ἰθάκης καὶ Κερκύρας¹. Ἡ διαίρεσις τῆς Ἠπείρου εἰς Νέαν καὶ Παλαιὰν διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, ἀφ' ὅτου δὲ συνετελέσθη ὁ διαχωρισμὸς τῆς στρατιωτικῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, οἱ διοικηταὶ τῆς Ἠπείρου ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ ἡγεμόνος (praeses)². Ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Θεοδοσίου (codex Theodosianus) γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα δύο τοιούτων ἡγεμόνων, οἱ ὅποιοι διόκησαν τὴν Νέαν Ἠπειρον ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Βαλεντινιανοῦ καὶ Βάλεντος.

Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἦσαν οἱ:

1. *Paulinus* (372 μ.Χ.). Πρὸς αὐτὸν ἀπεστάλη τὴν 1ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 372 διαταγὴ τῶν αὐτοκρατόρων ἀφορῶσα εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς φορολογίας τῶν ἐπισκόπων, καλογραιῶν, ὡς καὶ τῶν κληρικῶν ἐν γένει³.

2. *Zosimos* (373 μ.Χ.). Δύο διαταγαὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἀπεστάλησαν πρὸς αὐτόν. Ἡ πρώτη εἶναι γενικὴ (edictum generale) καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ὅλας τὰς ἐπαρχίας⁴. Ἐξεδόθη τὴν 19ην Ἰανουαρίου ἐνὸς ἐκ τῶν ἐτῶν 365, 368, 370 ἢ 373 καὶ ἀφορᾷ εἰς τοὺς stratores⁵ (ἱπποκόμους), εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαγορεύεται νὰ εἰσπράττουν περισσότερα τοῦ ἐνὸς χρυσᾶ νομίσματα (solidus) δι' ἐκάστην ἐξέτασιν ἵππου. Ἡ δευτέρα⁶ ἐξεδόθη τὴν 18ην Νοεμβρίου τοῦ 373 καὶ ἀπαγορεύει εἰς

1. Ὁ πίναξ τῶν πόλεων, τὸν ὁποῖον μᾶς δίδει ὁ Ἱεροκλῆς, δεικνύει ὅτι εἰς τὰ νότια σύνορα τῆς Νέας Ἠπείρου, περιελαμβάνοντο αἱ πόλεις Βύλλις καὶ Ἀμάντια (Ἱεροκλέους, Συνέκδ. 653, 4 - 5). Τὸ Βουθρωτὸν ἐδόθη εἰς τὴν Παλαιὰν Ἠπειρον, πβ. P h i l i p p s o n - K i r s t e n, II, 1, σελ. 224 - 225.

2. Ὁ Ἱεροκλῆς (Συνέκδ. 651 - 652) ἀναφέρει ὅτι ἡ μὲν Παλαιὰ Ἠπειρος διωκεῖτο ὑπὸ ἡγεμόνος (praeses), ἡ δὲ Νέα ὑπὸ ὑπατικοῦ (consularis), εἰς τὸν κώδικα ὁμῶς τοῦ Θεοδοσίου ἀναφέρεται praeses καὶ διὰ τὴν Νέαν Ἠπειρον.

3. Codex Theodos. 16, 2, 22: De episcopis, ecclesiis et clericis. Ad Paulinum praesidem Epiri Novae. Forma praecedentis consulti circa episcoporum virginumque personas et circa alias... valeat ac porrigatur. Εἰς τὸ praecedens consultum ἀναφέρεται ὅτι οἱ κληρικοὶ curiis habeantur immunes. Τὸ curiis ἐγράφη πιθανὸν ἐσφαλμένως ἀντὶ τοῦ curis ἐκ διτυγραφίας τοῦ i. Ἐὰν ὁμῶς διατηρήσωμεν τὴν γραφὴν curiis, τότε τὸ χωρίον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν κληρικῶν ἀπὸ τῆς ὑποχρέωσης, ὅπως ἀναλαμβάνουν καθήκοντα τῶν curiales (= decuriones) εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς βουλὰς.

4. Codex Theodos. 6, 31, 1: ad Zosimum praesidem Novae Epiri. Per omnes provincias edictum generale misimus, ut ab stratoribus unus tantum solidus probae nomine posceretur...

5. Περὶ αὐτῶν, ἴδε L a m m e r t, RE, IV, 1 (1931), στ. 329-330 (ἐν λ. strator).

6. Codex Theodos. 12, 10, 1: ne praefectianus exactoris vel curiosi vel horreorum custodis fungatur officio.

τοὺς praefectiani¹ νὰ ἐκτελοῦν καθήκοντα εἰσπράκτορος τῶν φόρων, μυστικοῦ πράκτορος τῆς ἀστυνομίας ἢ φύλακος τῶν ἀποθηκῶν τοῦ σίτου.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΔΙΟΙΚΗΤΩΝ

Aelius Aelianus	σελ. 211	Μνηστήρ	σελ. 207
Cn. Cornelius Pulcher	» 200	A. Ofellius Maior Macedo	» 205
Ζώσιμος	» 214	Paulinus	» 214
Θεοσπέτης	» 208	Sex. Pompeius Sabinus	» 203
Κάλλιστος	» 201	L. Titinius Clodianus	» 210

Ἀθῆναι

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Χ. ΣΑΡΙΚΑΚΗΣ

1. Οὕτως ὠνομάζοντο τὰ μέλη τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἀσκοῦντος καθήκοντα πλησίον τοῦ praefectus praetorio, πβ. E n s l i n, RE, XXII, 1 (1953), στ. 1224 - 1225, (ἐν λ. praefectiani).